

Nuorten aikuisten taloudelliset vaikeudet elämänkulku- ja pitkittäisnäkökulmasta tarkasteltuna

ILARI ILMAKUNNAS

Väitöskirjassani *Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland* (Ilmakunnas 2019) tarkastelin nuoren aikuisuuden aikaisia taloudellisia vaikeuksia Suomessa. Taloudellisilla vaikeuksilla viitataan niin köyhyyteen, toimeentulokiasiakkuuteen kuin tuloilla mitattuun heikkoon työmarkkinakiinnittyyneisyyteenkin.

Väitöskirjani yksittäisten osatutkimusten välillä on vaihtelua, mutta käytännössä viitataan nuorella aikuisuudella ajanjaksoon ikävuosien 18 ja 30 välillä. Kirjallisuudessa esiintyy kuitenkin sekä tätä kapeampia että laajempia ikärajoja. Laajimmissa ikärajoissa nuoren aikuisuuden katsotaan päättyvän noin 35 ikävuoden lähetyvillä. Täten väitöskirjani aihe voi tai on voinut koskettaa monia, sillä nuorta aikuisuutta on vaikea välttää – se tulee vastaan ennemmin tai myöhemmin. On kuitenkin syytä todeta, että siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen ei kuitenkaan ole ikäsidonainen tai välttämättä selväpiirteinen. Se on loppujen lopuksi kuitenkin melko väijäämätön.

Kotoa pois muutto, välivuosi, kaukomatka, opiskeluiden aloittaminen, opinnoista valmistuminen, parisuhteen muodostaminen, yhteen muuttaminen, siirtyminen työelämään. Tällaisia tapahtumia liitetään usein nuoreen aikuisuuteen. Ne usein myös yhdistyvät mielikuviin mahdollisuuksista yksilöllisiin valintoihin ja yksilöllisiin kokeiluihin. Nämä tapahtumat ovat eittämättä

tärkeitä ja mielenkiintoisia sekä yhteiskuntatieteissä laajasti tutkittuja. On kuitenkin syytä pohdita, kuvaako mahdollisuus yksilöllisiin valintoihin kaikkien elämänkulkua ja missä määrin taloudelliset vaikeudet liittyvät tähän elämänvaiheeseen.

Nämä kysymykset ovat sikäli olennaisia, että tiedämme, että nuoret aikuiset erottuvat monella muullakin tavoin joko toisista samassa elämänkaaren vaiheessa olevista tai muista aikuisista. Nuorilla aikuisilla työttömyysaste on korkeammalla tasolla kuin muilla työikäisillä aikuisilla (Eurostat 2019a). Tuloköyhyys on yleisempää kuin muissa ikäryhmissä (Eurostat 2019b). Toimeentulotukiasiakkuus on yleisintä nuorilla aikuisilla (Raittila ym. 2018). Kolmasosa nuorista aikuisista on saanut ainakin yhden kuukauden toimeentulotukea 25 vuoden ikään mennessä (Ilmakunnas & Moisio 2019).

Suomessa nuorten sukupolvien tulokehitys ei ole ollut yhtä suotuisaa kuin vanhemmilla sukupolvilla. Lisäksi nuorten aikuisten ikäryhmän sisäiset tuloterot ovat kasvaneet. (Kinnunen & Mäki-Fränki 2016.) Osa saa nopeasti tukevan jalsijan työmarkkinoilta ja osa jää ulkopuolelle tai epäsäännölliseen tilanteeseen. Yleisesti ottaen siirtymisen nuoruudesta aikuisuuteen arvioidaan muuttuneen epäsäännöllisemmäksi sekä pitkittyneemmäksi. Siitä on tullut vaikeammin ennustettava ja mutkikkaampi kuin joitain kymmeniä vuosia aikaisemmin.

Kaiken kaikkiaan nuorta aikuisuutta voi siis lähestyä eri näkökulmista. Väitöstutkimuksessani tutkin suomalaisten nuorten aikuisten taloudellisten vaikeuksien kokemista pitkittäisesti, toisin sa-

Teksti perustuu kirjoittajan Turun yliopistossa 3.5.2019 tarkastetun väitöstutkimuksen ”*Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland: a register-based study*” lektioon.

noen tarkastelemalla henkilöitä yli ajan ja tutkimalla taloudellisiin vaikeuksiin liittyviä siirtymiä ja polkuja. Lisäksi tutkin taloudellisten vaikeuksien kokemisen riskiin liittyviä taustatekijöitä ja tapahtumia.

Nuorten aikuisten köyhyys ja taloudelliset vaikeudet tutkimusaiheena

Köyhyyden tai taloudellisen huono-osaisuuden tutkimuksella on pitkät perinteet. Näin on myös Pohjoismaissa. Onhan hyvinvointivaltiokirjallisuudessa pidetty köyhyyden ehkäisemistä tai vähentämistä yhtenä tärkeänä mittarina hyvinvointivaltion onnistumiselle.

Vaikka nuorten aikuisten tuloköyhyys on varsin korkealla tasolla, nuorten aikuisten taloudellisia vaikeuksia ja köyhyyttä ei ole tutkittu kovin paljon. Ylipäättään teeman tutkiminen on varsin uusi ilmiö. Vasta tällä vuosituhanella – ja pikemminkin tällä vuosikymmenellä – se on saavuttanut vakiintuneen aseman tutkimuskohteenä. Esimerkiksi lapsiköyhyyden tutkimuksella on huomattavasti vakiintuneempi ja pidempiaikaisempi asema. Tätä voidaan havainnollistaa esimerkiksi tieteelliseen tiedonhakuun erikoistuneen hakukoneen Google Scholarin avulla. Hakusana ”child poverty” tuottaa lähes 88 000 osumaa. Vastaavasti esimerkiksi ”youth poverty” -hakusana tuottaa alle 4 000 osumaa. Vaikka haku ei välttämättä tavoita kaikkea tehtyä tutkimusta, ero on suuri. Hakukone osoittaa myös ajallisen muutoksen. Lapsiköyhyyttä koskevan haun osumista neljäsosa viittaa tutkimuksiin tai julkaisuihin, jotka on julkaistu tällä vuosikymmenellä. Nuorten köyhyyttä koskevassa haussa vastaava osuus on yli 50 prosenttia. Väitöstutkimukseni onkin osa tuoretta, suurempaa ja kasvavaa tutkimussuuntausta, jossa nuoreen aikuisuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota.

Kasvava kiinnostus nuoreen aikuisuuteen selittyy useilla tekijöillä, joista yksi mahdollinen on edellä mainittu köyhyyden ja työttömyyden yleisyys tässä ikä- ja elämänvaiheessa. Yleisesti ottaen etenkin nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on laajasti eri tahojen jakama tavoite. Vaikka syrjäytymiskeskustelu voi olla ongelmallista sekä syrjäytymisen määrittelyn ja mittaamisen haasteiden kannalta että nuorten leimaamisen näkökulmasta, on se kuitenkin osoitus, että nuorten ja nuorten aikuisten tilanne ja asema ovat saaneet vakiintunut

ta ja myös tutkimuskentän ulkopuolista huomiota osakseen.

Poliittinen kiinnostus syrjäytymiseen liittyy sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemisen lisäksi hyvinvointivaltion kokemuksiin haasteisiin esimerkiksi ikääntyvän väestön ja matalan työllisyysasteen tai sen epäsuotuisan kehittymisen kautta. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret ovat yhteydessä toimeentuloturvakustannuksiin, sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyviin kustannuksiin ja menetettyihin verotuloihin.

Toisaalta keskustelu nuorten aikuisten huono-osaisuudesta ja syrjäytymisestä liittyy myös yleisen ymmärryksen lisääntymiseen siitä, että varhaisten elämänvaiheiden kokemuksilla on merkitystä tulevien elämänvaiheiden kannalta. Tutkimukset ovat havainnollistaneet, kuinka nuoren aikuisuuden aikaisella huono-osaisuudella voi olla pitkäkestoisia seurauksia huono-osaisuus- tai syrjäytymisriskiin (esim. Bäckman & Nilsson 2016). Esimerkiksi nuoruudessa koetulla työttömyydellä voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia työuraan tai terveyteen. Koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olemisella on itsenäinen yhteys ulkopuolisuuden riskiin myöhemmällä iällä (mt.). Täten huono-osaisuus, syrjäytyminen tai taloudelliset vaikeudet nuoren aikuisuuden aikana voivat jättää jäljen, joka seuraa henkilöitä jopa läpi elämän.

Nuorta aikuisuutta voi lähestyä erilaisin tutkimuksellisin lähestymistavoin

Keskittyminen nuoriin aikuisiin mahdollistaa monipuoliset tutkimukselliset lähestymistavat. Lähtökohtanani aiheen tutkimiselle oli sosiaalipoliittinen ja sosiaalitieteellinen kiinnostus köyhyyteen, taloudelliseen huono-osaisuuteen ja taloudelliseen eriarvoisuuteen. Nämä vaikutteet näkyvät siten, että nuorten aikuisten taloudelliset vaikeudet olivat lähtökohta ja punainen lanka, joka yhdistää väitöskirjani osatutkimuksia.¹

Kaiken kaikkiaan nuorten aikuisten elämäntilannetta, hyvinvointia, huono-osaisuutta tai taloudellista asemaa on tutkittu eri tieteenaloilla. Väitöskirjaprojektini aikana tutustuin tutkimuksiin, jotka edustavat eri tieteenaloja ja näkökulmia. Ne an-

¹ Siihen, että aihe liittyy nimenomaan nuoriin aikuisiin pitkäikäistutkimusten muodossa, vaikutti oman kiinnostukseni ja tutkimustarpeen lisäksi kontaktit, kollegat ja aineisto Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella.

toivatkin vaikutteita myös omiin lähestymistapoihini ja ajatteluuni.

Projektin alkuvaiheissa ammensin vaikutteita erityisesti sosiaalisen liikkuvuuden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tutkimuksesta. Yksinkertaistaen nämä kysymykset liittyvät siihen, missä määrin vanhempien asema on yhteydessä lasten asemaan. Nuoreen aikuisuuteen teema liittyy merkittävässä määrin, sillä esimerkiksi henkilön koulutustaso tai ammattiasema usein vakiintuu tässä elämänvaiheessa tai ainakin melko pian sen päätyttyä. Nämä vaikutteet näkyvät erityisesti siinä, että halusin huomioida perhetaustan mahdollisena sekä taloudellisiin vaikeuksiin että elämäntapahtumiin yhteydessä olevana tekijänä.

Sain vaikutteita myös väestötieteestä ja erityisesti sen kiinnostuksesta erilaisiin elämäntapoihin. Näistä tapahtumista nostan esille erityisesti kotitalouden rakenteeseen liittyvät tapahtumat, esimerkiksi vanhempien luota pois muuton. Lisäksi viime vuosina kirjallisuudessa on tarkasteltu myös kotiin takaisin muuttamista. Yhteen ja erilleen muuttamiset vaikuttavat siihen, kuinka monta ansiotuloja saavaa henkilöä kotitaloudessa voi olla. Tämä tematiikka näkyi tutkimuksessani muun muassa kotoa pois muuton huomiomisena, kotiin takaisin muuttamiseen yhteydessä olevien tekijöiden tutkimisena sekä parisuhteen muodostamisen ja lapsen saamisen taloudellisiin vaikeuksiin liittyvien yhteyksien tarkastelemisena.

Väitöskirjaprosessin lähestyessä loppua kiinnostuin yhä enemmän institutionaalisista tekijöistä. Muun muassa seuraavanlaiset kysymykset herättivät mielenkiintoani: Millaiset institutionaaliset järjestelmät ja tekijät ovat yhteydessä taloudellisen huono-osaisuuden yleisyyteen? Entä koulutuksesta työelämään siirtymisen sujuvuuteen? Millainen rooli toimeentulotuella on suomalaisessa etuusjärjestelmässä? Täten ikään kuin palasin kohti alkupistettä, sosiaalipoliittiseen kiinnostukseen köyhyydestä ja taloudellisesta eriarvoisuudesta ja institutionaalisista mekanismeista näiden taustalla. Lisäksi muun muassa nuorisotutkimuksen ja soveltavan mikrotaloustieteen kirjallisuus tarjosi uusia ajatuksia väitöskirjaprosessin aikana.

Elämäntapojen tutkimus ja lähestymistapa

Edellä mainituista vaikutteista huolimatta väitöskirjani osatutkimuksia yhdisti kaksi lähestymistapaa, jotka eivät ole sidoksissa tiettyihin tieteenaloihin. Nämä ovat elämäntapojen tutkimus ja lähestymistapa. Molemmat lähestymistavat ovat yleistyneet eri tieteenaloilla.

Elämäntapojen tutkimus antaa työkaluja yksilöiden hyvinvoinnin tai huono-osaisuuden tutkimiselle siten, että lähtökohtana on, että yksilön elämäntapahtumiin vaikuttavat monet tekijät: esimerkiksi aikaisemmat kokemukset, oma toimijuus, perheenjäsenet ja muut ihmiset sekä historiallinen aika ja paikka. Elämäntapojen tutkimus huomioi, kuinka erilaiset asemat, siirtymät ja tapahtumat muodostavat erilaisia polkuja tai kokonaisuuksia. Yksittäisiin elämäntapoihin tai elämäntilanteisiin vaikuttavat aiemmat elämäntapoihin ja kokemukset. (Ks. Ilmakunnas ym. 2017.)

Pitkittäistutkimuksen avulla voidaan tutkia muun muassa sitä, mitkä tekijät johtavat taloudellisiin vaikeuksiin tai niistä pois tai kuinka kauan taloudellisia vaikeuksia koetaan. Taloudellisten vaikeuksien tai köyhyyden pitkittämisen luonteen ymmärtäminen voi vaikuttaa siihen, miten vakaviksi sosiaalisiksi ongelmiksi ne koetaan ja mitä niiden vähentäminen edellyttää.

Näiden tutkimusten rooli korostuu erityisesti nuorta aikuisuutta tutkittaessa. Viime aikoina tutkijat ovatkin argumentoineet, että nuoria aikuisia koskevien politiikkasuositusten tulisi perustua elämäntapojen tutkimukseen ja pitkittäistutkimukseen (Berrington ym. 2017).

Väitöskirjani artikkelit ja keskeisimmät tulokset

Väitöskirjani koostuu neljästä osatutkimuksesta. Ensimmäisessä artikkelissa tarkastelen, kuinka kotitalouden rakenteeseen ja työskentelyyn liittyvät tapahtumat ovat yhteydessä tuloköyhyyteen päättymiseen ja tuloköyhyydestä poistumiseen nuorilla aikuisilla heidän muutettua pois vanhempiensa luota. Artikkelissa tutkitaan myös tekijöitä, jotka ovat yhteydessä tuloköyhyyttä koskevien nuorten aikuisten muuttamiseen takaisin vanhempiensa luokse. Toisessa artikkelissa tutkitaan, kuinka perhetausta ja erilaiset kriittiset elämäntapatekijät ovat yhteydessä nuorten ai-

kuisten vuosittaisten toimeentulotukikuukausien määrään. Kolmannessa artikkelissa tarkastellaan toimeentulotukipolkuja ja eri poluille päätymiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Artikkelissa nuorille aikuisille identifioidaan toimeentulotukipolkuja vuosittaisten toimeentulotukikuukausien perusteella. Neljäs artikkeli keskittyy koulutuksesta työelämään siirtymiseen liittyviin polkuihin Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti sitä, millainen on lapsen saamisen yhteys eri poluille päätymiseen miehillä ja naisilla.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseni havainnollistaa, kuinka taloudellisten vaikeuksien kokeminen jossain vaiheessa nuorta aikuisuutta on varsin tyypillistä Suomessa. Samanaikaisesti taloudellisia vaikeuksia kokevien keskuudessa on kahtiajakoa. Suurimmalle osalle taloudelliset vaikeudet ovat lyhytaikaisia, mutta pieni joukko kokee vaikeuksia pitkiäkin aikoja. Pitkäkestoiset taloudelliset vaikeudet ovat tyypillisempiä nuorilla miehillä kuin nuorilla naisilla.

Tutkimukseni osoittaa, että sekä tekijät, jotka eivät vaihtelee nuoren aikuisuuden aikana (esim. perhetausta, sukupuoli ja syntymävaltio), että tekijät, jotka voivat vaihdella (esim. erilaiset elämäntapahtumat), ovat tärkeitä taloudellisten vaikeuksien kokemisen riskiin yhteydessä olevia tekijöitä.

Yhden aikuisen kotitaloudessa asuminen sekä kotoa pois muutto nuorella iällä ovat merkittäviä selittäviä tekijöitä sille, että nuorten aikuisten köyhyysaste on korkealla tasolla Suomessa. Nuorena vanhempien luota pois muuttaminen on yhteydessä myös toimeentulotukiasiakkuusriskiin. Toisaalta vanhempien luokse takaisin muuttavat tyypillisesti samanaikaisesti poistuvat tuloköyhyydestä. Lapsen saaminen nuorella iällä kasvattaa riskiä taloudellisten vaikeuksien kokemiselle. Myös työttömyys on yhteydessä taloudellisiin vaikeuksiin. Tutkimukseni mukaan ero parisuhteesta ja lapsen saaminen ovat nuorilla naisilla nuoria miehiä voimakkaammin yhteydessä toimeentulotukiasiakkuuteen ja tuloköyhyyteen. Lisäksi lapsen saaminen nuorella iällä on naisilla Suomessa useammin kuin Norjassa ja Ruotsissa yhteydessä polkuun, jossa kiinnittyneisyys työmarkkinoihin on heikko.

Muista tekijöistä etenkin se, että nuorella aikuisella ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, on eri osatutkimusten perusteella voimakkaasti yhteydessä riskiin kokea taloudellisia vaikeuksia. Lisäksi perhetausta on merkittävästi yhteydessä taloudellisten vaikeuksien kokemiseen. Esimerkiksi van-

hempien toimeentulotukiasiakkuus kasvattaa voimakkaasti riskiä sille, että nuori aikuinen saa toimeentulotukea. Tutkimukseni antaa myös viitteitä siitä, että perhetausta voi olla yhteydessä taloudellisten vaikeuksien kannalta kriittisten elämäntapahtumien esiintyvyyteen ja seurauksiin.

Lopuksi

Väitöskirjani perusteella voidaan todeta, että taloudelliset vaikeudet liittyvät usein nuoren aikuisuuden erityispiirteisiin sekä elämäntilanteiden tiheisiin muutoksiin. Riski taloudellisten vaikeuksien kokemiselle ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti. Nämä havainnot korostavat sitä, että nuoria aikuisia koskevat politiikkatoimenpiteet kannattaa kohdistaa pitkäkestoisia vaikeuksia kokeviin ja että on tärkeää tunnistaa erityiset riskitekijät, kuten kouluttautumattomuus, huono-osainen perhetausta tai yksinhuoltajuus. Syrjäytymisen riskitekijöiden kasautuessa tarvitaan monipuolista palveluvalikoimaa: koulutusmahdollisuuksia, terveyspalveluja ja sosiaalipalveluja. Koulutuspolitiikan roolia korostaa se, että ainoastaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden nuorten riski kokea taloudellisia vaikeuksia on erityisen korkea. Lisäksi tulosteni perusteella nuorena lapsia saavia tulee tukea. Tämä voi edesauttaa myös ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisemistä. Täten perhepolitiikka ja esimerkiksi vanhemmuuden ja opiskelemisen yhdistämistä tukevat tekijät ovat tärkeitä. Sosiaaliturvajärjestelmässä korostuvat sekä niin sanottujen ensisijaisten etuuskien taso että niiden määräytymisperusteet, jotta nuoret eivät putoaisi viimesijaisen toimeentuloturvan varaan.

Nuoret aikuiset ja heidän taloudellinen huono-osaisuutensa muodostavat tärkeän yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisen tutkimusaiheen. Väitöskirjani tavoite oli tuottaa uutta tietoa etenkin suomalaisesta näkökulmasta. Toisaalta pyrin myös tarjoamaan kattavan kuvan näkökulmista ja kirjallisuudesta, joiden avulla olen aihetta lähestynyt. Toivottavasti väitöskirjani tarjoaa ajatuksia uusien tutkimuskysymysten ja -asetelmien muodostamista varten myös muille. Tutkimukseni vain raapaisi nuorten aikuisten taloudellisten vaikeuksien ja niihin liittyvien elämäntakaprosessien tutkimisen pintaa. Suomalaiset laadukkaat rekisteriaineistot tarjoavat mielenkiintoisia jatkomahdollisuuksia tälle tutkimusaiheelle.

KIRJALLISUUS

- Berrington, Ann & Billari, Francesco C & Thévenon, Olivier & Vono de Vilhena, Daniela (2017) Becoming an Adult in Europe. Population & Policy Compact, Policy Brief No. 13. Population Europe.
- Bäckman, Olof & Nilsson, Anders (2016) Long-term consequences of being not in employment, education or training as a young adult. Stability and change in three Swedish birth cohorts. *European Societies* 18 (2), 136–157.
- Eurostat (2019a) Unemployment rates by sex, age and educational attainment level (%). http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_urgaed&lang=en (luettu 14.6.2019)
- Eurostat (2019b) At-risk-of-poverty rate by age group - EU-SILC survey. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=tessi012> (luettu 14.6.2019)
- Ilmakunnas, Ilari (2019) Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland: a register-based study. *Turun Yliopiston Julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis Sarja – Ser. B-Osa – Tom. 474 Humaniora*. Turku.
- Ilmakunnas, Ilari & Moisio, Pasi (2019) Social assistance trajectories among young adults in Finland: What are the determinants of welfare dependency? *Social Policy & Administration* 53 (5), 693–708.
- Ilmakunnas, Ilari & Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo M. (2017) Elämäntilku terveystieteissä tutkimuksessa. Teoksessa Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Mäki-Opas, Tomi (toim.) *Terveystieteiden linjat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 76–94.
- Kinnunen, Helvi & Mäki-Franti, Petri (2016) Pitkittyvät taantuma heikentää nuorten sukupolvien asemaa Suomessa. Euro & talous, analyysi. www.eurojatalous.fi
- Raittila, Simo & Korpela, Tuija & Ylikännö, Minna & Laatu, Markku & Heinonen, Hanna-Mari & Jauhiainen, Signe & Helne, Tuula (2018) Nuoret ja perustoimeentulotuen saanti. Rekisteriselvitys. Työpaireita 138. Helsinki: Kelan tutkimus.